

แพ้ยา?? คุณแน่ใจได้อย่างไร

เภสัชกร วีรภัฏ เหลืองมันคง

ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

“แพ้ยาอะไรหรือเปล่าครับ/ค่ะ” เป็นคำถามที่ได้ยินเสมอเวลาไปรับบริการจากบุคลากรทางสาธารณสุข ไม่ว่าจะเป็นแพทย์ พยาบาลหรือเภสัชกร คำตอบยอดนิยมของคำถามนี้ คือ แพ้เพนิซิลลิน แพ้ซัลฟา แต่บ่อยครั้งเมื่อถูกถามต่อว่าแพ้แล้วมีอาการอย่างไร หลายคนมักตอบว่า ท้องเสีย ง่วงนอน เวียนหัว คลื่นไส้ ซึ่งอาการเหล่านี้โดยมากไม่ใช่อาการแพ้ยา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายที่แท้จริงของคำว่า “แพ้ยา” รวมทั้งข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดอาการแพ้ยาขึ้น

“แพ้ยา” คือ ความผิดปกติของร่างกายที่มีต่อยาที่ใช้ ไม่ว่าจะด้วยการกิน ฉีด ทา หยอด สูด ความผิดปกติที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้เกิดกับทุกคน แต่เกิดขึ้นกับบางคนที่มียีนหรือภูมิคุ้มกันของร่างกายไวต่อยามากกว่าปกติ คล้ายกับผู้ที่แพ้กุ้ง ปู ถั่ว เกสรดอกไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปจะไม่แพ้กัน จะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่แพ้ ซึ่งอาการแพ้ที่เกิดขึ้นจากอาหารหรือเกสรดอกไม้นี้คล้ายกับอาการแพ้ยา ไม่ว่าจะเป็นผื่นแดงที่ผิวหนัง ปากบวม ตาบวม หลอดลมตีบหายใจไม่ออก แน่นหน้าอก เนื่องจากทั้งสิ่งเหล่านี้และยาล้วนแต่เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายทำงานไวมากกว่าปกติได้เหมือนกัน ดังนั้นการแพ้ยาจึงอาจถือได้ว่าเป็นความโชคร้ายเฉพาะตัว ไม่ใช่ยาตัวใดตัวหนึ่งจะทำให้แพ้เหมือนกันทุกคน แตกต่างกับ “อาการข้างเคียงของยา” ซึ่งหมายถึง ผลที่ไม่ใช่ผลการรักษาของยาที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคนที่ได้รับยา เพียงแต่จะเกิดขึ้นมากน้อยแตกต่างกันไปขึ้นกับการรับรู้ของแต่ละบุคคล เช่น ยาแก้แพ้ลดน้ำมูกคลอร์เฟน (chlorpheniramine) ทำให้เกิดอาการข้างเคียงคือง่วงนอน อาการนี้จะเกิดขึ้นกับทุกคนที่ทานยาลดน้ำมูก แต่บางคนง่วงนอนมากจนไม่สามารถขับรถหรือทำงานได้ บางคนอาจง่วงนอนนิดหน่อย แต่ยังสามารถขับรถและทำงานได้ตามปกติ

เหตุที่แพทย์และเภสัชกร ต้องการแยกแยะให้ได้ว่าผลไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากยานั้นเป็นการ “แพ้ยา” หรือไม่ เนื่องจากมีการวิธีการปฏิบัติต่ออาการแพ้ยาและอาการไม่พึงประสงค์ของยาไม่เหมือนกัน ดังนี้

1. กรณี “แพ้ยา” แพทย์จะมุ่งรักษาอาการแพ้ยา พร้อมกับหายาที่เป็นสาเหตุของอาการแพ้ ซึ่งจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงและป้องกันไม่ให้แพ้ยาซ้ำอีก โดยผู้ที่แพ้ควรจดจำชื่อยาที่แพ้ให้ได้ (ไม่ควรจดจำเพียงชื่อยี่ห้อหรือลักษณะยา เช่น ยาแก้ปวด แคปซูลแดงดำ) เพื่อแจ้งแก่ผู้ให้บริการทุกคนและทุกครั้ง ที่ไปรับบริการ รวมทั้งควรพกบัตรแพ้ยา (ซึ่งออกให้โดยเภสัชกรผู้ทำการประเมินหาสาเหตุของ

การแพ้) ติดตัวไว้ด้วยเสมอ เพื่อป้องกันการแพ้ยาซ้ำ เนื่องจากการแพ้ยาที่เกิดขึ้นจะยังคงเกิดขึ้นซ้ำเสมอเมื่อได้รับยานั้นอีก แม้จะได้รับเพียงแค่ว่าปริมาณเล็กน้อย อาการแพ้ยาที่กล่าวไปข้างต้น เช่น เป็นผื่นแดงที่ผิวหนัง ปากบวม ตาบวม ถือเป็นอาการแพ้ยาที่ไม่รุนแรง ในบางคนอาจมีการแพ้ที่รุนแรงหลังจากได้รับยาที่แพ้แม้เพียงแค่ครั้งแรก เช่น เป็นผื่นพุพอง ผิวหนังหลุดลอก ความดันโลหิตต่ำมากจนหมดสติ

2. กรณี “อาการข้างเคียงของยา” แพทย์จะประเมินความรุนแรงของอาการข้างเคียงนั้น เพื่อดูว่ายาที่ใช้มีความจำเป็นต้องใช้ต่อไปมากน้อยเพียงใด จะมีคำแนะนำหรือวิธีใดที่จะช่วยลดอาการข้างเคียงที่เกิดขึ้นนั้นหรือไม่ เช่น ยาทำให้วังงนอนมาก อาจเปลี่ยนจากรับประทานตอนเช้าเป็นก่อนนอน ยาที่ทำให้คลื่นไส้มาก อาจเปลี่ยนจากรับประทานตอนท้องว่างเป็นรับประทานพร้อมอาหาร เนื่องจากยาบางชนิดมีความจำเป็นต้องใช้มากและอาจไม่มียาอื่นที่สามารถทดแทนได้อย่างเหมาะสม การหยุดใช้ยานั้นเนื่องด้วยอาจเข้าใจผิดว่าเป็นการแพ้ยา จะทำให้เสียโอกาสในการได้รับยาที่ดีและเหมาะสมที่สุดไป

จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การแพ้ยาถึงแม้จะไม่สามารถคาดเดาล่วงหน้าได้ แต่ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องการแพ้ยานี้จะช่วยทำให้ป้องกันการแพ้ยาซ้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือและใส่ใจของทุกคน

หมายเหตุ อาการแพ้ยาและอาการข้างเคียงของยาที่ยกตัวอย่างในบทความ เป็นเพียงอาการที่พบได้บ่อยเท่านั้น อาจพบอาการอื่นๆ นอกเหนือจากที่ได้ยกตัวอย่างไว้

เอกสารอ้างอิง

1. Tisdale JE, Miller DA, editors. Drug-induced diseases: prevention, detection, and management. American Society of Health-System Pharmacists; 2010.
2. Volcheck GW. Clinical allergy: diagnosis and management. Totowa, NJ: Springer; 2009.